

UDC 785.071.2(477.54)

DOI 10.33287/222402

Бєлік-Золотарьова Наталія Андріївна,
*заслужений діяч мистецтв України,
кандидат мистецтвознавства, професор,
професор кафедри хорового та оперно-симфонічного диригування
Харківського національного університету мистецтв
ім. І.П. Котляревського
тел.: (096) 346 - 89 - 14
e-mail: n.byelik@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-3670-4037>*

ДИРИГЕНТСЬКИЙ П'ЄДЕСТАЛ АНАТОЛІЯ КАЛАБУХІНА

Мета статті – створити, вперше у вітчизняному музикознавстві, періодизацію життєтворчості визначного диригента, педагога і просвітителя Анатолія Калабухіна для визначення етапів його професійного зростання і виявлення чинників, що сприяли вершинним досягненням маєстро у фазі акме. **Методологія** базується на застосуванні системного підходу з поєднанням історико-контекстуального, біографічного, феноменологічного та акмеоцентричного методів, застосованих задля усвідомлення довершених здобутків А. Калабухіна у контексті еволюції художнього мислення митця. **Наукова новизна** полягає в тому, що в даному дослідженні вперше у вітчизняному музикознавстві створена періодизація життєтворчості визначного українського митця А. Калабухіна. **Висновки.** Підсумком аналізу життєтворчості А. Калабухіна є створення її періодизації відповідно до біографічного, географічного, вікового та еволюційно-виконавського критеріїв. Встановлено, що керування А. Калабухіним на різних етапах його творчо-виконавської діяльності харківськими колективами: симфонічним оркестром філармонії, національним академічним театром опери та балету імені М. Лисенка та оперною студією національного університету мистецтв ім. І.П. Котляревського віддзеркалюють зміни в розбудові професійного шляху визначного митця. Чотири періоди життєтворчості Анатолія Калабухіна є відображенням еволюційних процесів у творчій долі як диригента-інтерпретатора, педагога й просвітителя. Четвертий період, що є

кульмінаційною зоною життєтворчості митця, розподілений на три етапи, що пов'язані з діяльністю маестро в трьох мистецьких закладах Харкова, де останній період – керування оперною студією університету (1979 – 2022), визначений як фаза акме, коли його майстерність сягнула найвищого рівня.

Ключові слова: музичне виконавство, життєтворчість, періодизація, диригент-інтерпретатор, симфонічний оркестр, опера, диригентська майстерність.

Byelik-Zolotarova Nataliya, honored Artist of Ukraine, PhD in Arts, professor, professor of choral and opera-symphonic conducting of the Kharkov National University of Arts named Kotlyarevsky

Anatoly Kalabukhin's conducting pedestal

The purpose of the work is to create, for the first time in national musicology, a periodization of the life of the outstanding conductor, teacher and educator Anatoly Kalabukhin to determine the stages of his professional growth and identify the factors that contributed to the maestro's pinnacle achievements in the acme phase. **The methodology** is based on a systematic approach with a combination of historical and contextual, biographical, phenomenological, and acme-centered methods used to understand the perfect achievements of A. Kalabukhin in the context of the evolution of the artist's artistic thinking. **The scientific novelty** lies in the fact that in this study, for the first time in the national musicology, a periodization of the life of the outstanding Ukrainian artist A. Kalabukhin was created. **Conclusions.** The result of the analysis of A. Kalabukhin's life work is the creation of its periodization in accordance with biographical, geographical, age and evolutionary-performance criteria. It has been established that A. Kalabukhin's management at different stages of his creative and performing activities of Kharkiv ensembles: the Philharmonic Symphony Orchestra, the National Academic Lysenko Opera and Ballet Theater and the Opera Studio of the I.P. Kotlyarevsky National University of Arts reflect changes in the development of the professional path of the outstanding artist. The four periods of Anatolii Kalabukhin's life reflect the evolutionary processes in his creative destiny as an interpreting conductor, teacher, and educator. The fourth period, which is the culmination of the artist's life work, is divided into three stages related to the maestro's activities in three artistic institutions of Kharkiv, where the last period – the management of the university opera studio (1979 – 2022) – is defined as the acme phase, when his skills reached the highest level.

The key words: musical performance, life work, periodization, conductor-interpreter, symphony orchestra, opera, conducting skills.

Постановка проблеми. Дослідження життєтворчості визначних диригентів, осмислення їх виконавського досвіду, репертуарної політики та естетико-художніх вподобань є одним із важливих завдань виконавського музикознавства. Серед корифеїв вітчизняного музичного виконавства ім'я Анатолія Калабухіна (21.06.1930 – 30.06.2022) – Музиканта, Диригента, Педагога, заслуженого діяча мистецтв України (1976), народного артиста України (1991), професора (1982), лауреата муніципальної премії ім. І. Слатіна та регіонального рейтингу «Харків'янин століття», голови Харківського відділення Національної всеукраїнської музичної спілки (1990 – 2009) – відомо далеко за межами нашої держави. Його творчість – епоха в історії Харківської обласної філармонії, Харківського національного академічного театру опери та балету ім. М. Лисенка, Харківського національного університету мистецтв ім. І.П. Котляревського, в історії Харкова і всієї України.

Актуальність дослідження у взаємодії з науковими та практичними завданнями зумовлена необхідністю вивчення виконавського і педагогічного досвіду визначного митця А. Калабухіна для осмислення світоглядних засад маестро, завдяки яким він досяг вершин диригентської майстерності.

Аналіз сучасних публікацій. Творча діяльність визначного українського диригента Анатолія Калабухіна ще не отримала всебічного аналізу у музикознавчій науці. Першими біографами митця були А. Мізітова, О. Садовнікова, В. Супрун [2], які висвітлили інформацію стосовно життєвого і творчого шляху А. Калабухіна. Історію оперної студії Харківського національного університету мистецтв ім. І.П. Котляревського, а відповідно й діяльність диригентів, які працювали в ній, вивчала у численних розвідках Л. Кучер [4; 5]. Випускниця митця, заслужена артистка України, доцент кафедри сольного співу та оперної підготовки М. Чиженко обґрунтувала феномен А. Калабухіна, що «полягає у життєдайній силі, блискуче реалізованій здатності до креативного наслідування традицій класичного мистецтва, створенні стабільної системи професійного виховання його носіїв в Харкові (ширше – в Україні)» [8, 91].

Метою статті є створення, вперше у вітчизняному музикознавстві, періодизації життєтворчості визначного диригента,

педагога і просвітителя Анатолія Калабухіна для визначення етапів його професійного зростання і виявлення чинників, що сприяли вершинним досягненням маестро у фазі акме.

Об'єкт дослідження – музична культура України, а **предмет** – творчо-виконавська діяльність Анатолія Калабухіна.

Виклад основного матеріалу. Створюючи періодизацію життєтворчості А. Калабухіна, спираємося на дослідження Н. Савицької про композиторську особистість, яка розкривається в процесі динаміки вікових змін [7] та його розробку О. Рощенко [6], що спрямована на вивчення діяльності музикознавців і виконавців. Серед критеріїв, що стануть підґрунтям до створення періодизації життєтворчості А. Калабухіна, біографічний, віковий, еволюційно-виконавський, географічний. Такий системний підхід дозволяє дослідити еволюцію виконавця, його шлях до мистецького п'єдесталу, чинники, що дозволили А. Калабухіну досягти професійних вершин. Зазначимо певну умовність «розподілу» на періоди і етапи біографічного сценарію митця, де події особистого життя розглянуті в єдності з еволюцією творчо-виконавського шляху.

Перший період життєтворчості А. Калабухіна – дитинство (Луганськ, 1930 – 1945). Він народився 21 червня 1930 р. на околиці Луганську у робітничій родині, де панували любов і взаєморозуміння. А. Калабухін – нащадок запорізьких козаків. Українське прізвище діда – Калабуха – під час служби батька в армії змінили. Але Калабухіни пишалися козацьким минулим свого роду і дбайливо зберігали в хаті книжку «Козацькі думи», в якій було роз'яснення, що «калабуха» – один із типів човнів запорізьких козаків [1, 289]. Митець розповідав, що його предки опинилися на Луганщині, у селищі Кам'яний Брід – сучасному районі міста Луганська – після знищення Катериною II Запорізької Січі...

Доля була прихильною до талановитого хлопця з дитинства. Матуся подарувала мандоліну, коли йому було 12. І, не дивлячись на жахіття війни, а може всупереч їм, музика захопила юнака. Нотну грамоту він вивчав вже у 1945, коли навчившись грати на мандоліні самотужки, прийшов записуватися до оркестру народних інструментів у Палаці піонерів. Керівник оркестру С.А. Васильєв і став його першим вчителем.

І саме рік закінчення війни став визначальним для майбутнього, бо А. Калабухін вступає до Луганського музичного училища.

Передувала цьому зустріч батька з С.А. Васильєвим, який дав ствердну відповідь на питання, чи треба його синові вчитися музиці, бо вважав здібності підлітка неординарними. Батьківська підтримка багато важила для А. Калабухіна, тому він прагнув довести, що гідний довіри і досягне мети – стати музикантом.

Другий період життєтворчості митця – навчання (Луганськ – Харків, 1945 – 1953) – може бути умовно розподілений на два періоди відповідно до отримання середньої та вищої освіти.

Перший етап другого періоду життєтворчості А. Калабухіна – навчання у Луганському музичному училищі (1945–1948) по класу домри, участь в двох оркестрах народних інструментів – музичного училища і Палацу піонерів, поєднання підготовчого відділення й першого курсу, адже на момент вступу він мав тільки довідку про закінчення 6 класу, загартувало характер юнака і ствердило у бажанні досягти мети. Після третього курсу навчання, 1948 року А. Калабухін приймає рішення продовжити навчання у Харківській консерваторії. Два фактори сприяли цьому рішенню: бажання вчитися далі, не втрачаючи два роки на відпрацювання по закінченню музичного училища і приїзд до Луганську М.В. Лисенка – завідувача кафедри народних інструментів Харківської консерваторії, який запропонував обдарованому учню вступити до харківського вишу і займатися не тільки в класі домри, але й в класі диригування.

Другий етап другого періоду життєтворчості митця – навчання у Харківській консерваторії (1948–1953). Знаковим для митця став приїзд до Харкова і вступ до консерваторії. Це місто стало рідним, саме з ним пов'язані найвизначніші досягнення А. Калабухіна.

Під час навчання у консерваторії (нині Харківський національний університет мистецтв ім. І.П. Котляревського) непересічний талант А. Калабухіна розвивався у напруженій праці, спілкуванні з видатними майстрами І. Гусманом, П. Славинським, П. Баленко і К. Дорошенком. А. Калабухін був визнаний із молодих літ, бо ще на четвертому курсі був запрошений керівником студентського симфонічного оркестру Харківської консерваторії І. Гусманом працювати в якості асистента диригента, а на п'ятому, 1952 року – вже асистентом до оперного театру і оперної студії П. Славинським. І це враховуючи те, що навчався він на кафедрі народних інструментів, грав на домрі, паралельно опановуючи диригентське мистецтво у класі К. Дорошенка, який свого часу працював у оперному театрі і навчав

його як оперно-симфонічного диригента. Підкреслимо надзвичайну важливість практичної діяльності студента А. Калабухіна: тричі на тиждень зранку репетиції зі студентським симфонічним оркестром і кожного дня з 16 до 20 години – оперна студія. Інструментом диригента є симфонічний оркестр, і розуміння особливостей кожної оркестрової групи, вміння комунікувати з музикантами таким чином, щоб переконувати їх у доцільності власної виконавської інтерпретації як за рахунок диригентської техніки, так і великих, різносторонніх знань з теорії та історії музики, з різних галузей мистецтва загалом – ці завдання й вирішував А. Калабухін у репетиційній роботі, на лекціях і на заняттях у Харківській консерваторії. А ще під час спілкування зі своїм Вчителем – К.Л. Дорошенком. Студент назавжди запам'ятав настанови улюбленого педагога: якщо немає дисципліни у диригента – не буде її і в оркестрі; що артисти оркестру – особистості, які мають різну вдачу, і це треба обов'язково враховувати під час репетицій; що диригент має бути за музикантським рівнем настільки вище, щоб підкорити колектив, щоб не виникало творчих суперечок ... Тому А. Калабухін, за його виразом, ніколи не дозволяв собі жодних послаблень у роботі, наполегливо вчився, багато читав (благо, бібліотека Вчителя завжди була до його послуг!) і осягав премудрості музичної науки і тонкощі диригентської професії.

Третій період життєтворчості А. В. Калабухіна (1953 – 1968)
– ***аккумуляція практичного і педагогічного досвіду.*** Закінчення консерваторії розкривало перед молодим фахівцем значні творчі можливості, адже йому пропонували роботу і в філармонії, і в оперному театрі, і в консерваторії! Доля розпорядилася таким чином, що А. Калабухін 1953 року починає працювати як викладач кафедри народних інструментів і диригент оперної студії, а за сумісництвом, з 1954 року¹ – диригентом Харківського театру опери та балету ім. М. Лисенка. Якщо першою постановкою молодого диригента в оперній студії стала опера С. Гулака-Артемівського «Запорожець за Дунаєм», то в оперному театрі – балет П.І. Чайковського «Лебедине озеро». Підкреслимо феноменальність цих подій, адже навчатися музиці він почав лише 1945 року! Напружена творча праця А. Калабухіна сприяла здійсненню ним на початку кар'єри низки постановок, зокрема, балету «Весняна казка» В. Нахабіна, опер

¹ А. Калабухін з 1952 р. працював асистентом головного диригента оперного театру (безоплатно).

М. Лисенка «Коза-дереза» та «Пан Коцький» в театрі², опер «Травнева ніч» М. Римського-Корсакова, «Продана наречена» Б. Сметани, вистави «Назар Стодоля» з музикою П. Ніщинського – в оперній студії. Працюючи паралельно в театрі й консерваторії, готуючи за запрошенням цікаві концертні програми з симфонічним оркестром Харківської філармонії він ґрунтовно, цілеспрямовано, натхненно створював собі репутацію Диригента. Така яскрава творча діяльність сприяла популярності А. Калабухіна, визнанню його феноменального таланту. Тому 1968 року, на 38-му році життя він був запрошений очолити філармонічний симфонічний оркестр.

Четвертий період життєтворчості А. В. Калабухіна (1968 – 2022) є кульмінаційною зоною, поділеною на три етапи, що пов'язані з діяльністю маестро в трьох мистецьких закладах Харкова:

- обласній філармонії – головний диригент (1968 – 1973 рр.);
- академічному театрі опери та балету імені М. Лисенка /нині національному/: 1973 – 1978 рр. в якості головного диригента; 1991 – 2009 рр. – диригента-постановника;
- оперній студії інституту мистецтв /нині національного університету мистецтв ім. І.П. Котляревського/ (1979 – 2022 рр.).

Перший етап четвертого періоду життєтворчості А. Калабухіна: Харківська обласна філармонія (1968 – 1973). Під орудою головного диригента і художнього керівника Харківської обласної філармонії А. Калабухіна створювалися програми, в яких звучали монументальні симфонічні композиції, виступали видатні хорові колективи і солісти, зокрема, капели «Думка» і «Трембіта», Б. Которович, В. Крайнев, О. Крися, М. Ростропович, відбувалися авторські концерти Г. Майбороди, М. Скорика та ін. Під його керівництвом було здійснено прем'єри творів харківських композиторів Д. Клебанова і В. Бібіка, В. Губаренка і М. Кармінського... Як зазначав Д. Клебанов, «Анатолій Калабухін має дивовижну здатність перемикатися на мислення композитора. <...> пропускає твір через призму свого творчого сприйняття і диригує так, як відчуває. І тому все, що він робить, виходить надзвичайно цікавим і яскравим, ніби композитор виконує сам» [1, 311]. Концерти в філармонії, гастролі з симфонічними оркестрами різних країн, зокрема, України, Грузії, Казахстану, створення неординарних

² Підтвердженням високого рівня постановок цих опер є фондові записи.

виконавських інтерпретацій приносили заслужену славу і визнання. Зазначимо, що у ці роки в оперній студії А. Калабухін здійснив постановки таких складних вистав, як «Дон Жуан» В.А. Моцарта, «Богема» Дж. Пуччіні.

Другий етап останнього періоду життєтворчості диригента: Харківський академічний театр опери та балету ім. М. Лисенка (1973 – 1978). Авторитет А. Калабухіна у Харкові та Україні був настільки високим, що 1973 року його призначають головним диригентом Харківського академічного театру опери та балету ім. М. Лисенка, колективу, що мав сталі традиції, які на той час, у 70-ті роки ХХ століття, потребували оновлення. Завдяки яким якостям 43-річний маестро став на чолі великого оперного театру, що містив такі потужні цехи як сольний з визнаними співаками Є. Червонюком, М. Манойло, Л. Поповою, В. Аркановою та ін., балетний, у складі якого були, зокрема, С. Коливанова та Т. Попеску, оркестровий, хоровий? Безумовно, феноменальний диригентський талант, досвід музикантський і керівничий, репутація людини слова, особистості, яка і у прихильників, і у недоброзичливців викликала повагу. В оперному театрі митець здійснив постановки таких шедеврів, зокрема, як «Аїда», «Трубадур» і «Бал-маскарад» Дж. Верді, «Фауст» Ш. Гуно, «Спартак» А. Хачатуряна.

1977 року сталася надважлива подія в особистому житті – одруження з Іриною Яценко, талановитою співачкою і педагогом. Як згадує А. Калабухін: «Наші стосунки зав'язалися дуже просто – робота, робота і ще раз робота. Весь час разом. Я зрозумів, що це саме та людина, яка мені потрібна. <...> Те, що ми з Іриною зустрілися, це велике щастя» [1, 321]. Цей надзвичайно гармонійний союз тривав 30 років, до відходу з життя народної артистки України, професорки І. Яценко.

Прагнення А. Калабухіна до подолання театральних стереотипів не знайшло підтримки у дирекції оперного театру, яка проводила таку репертуарну політику, що не відповідала вимогам маестро. Склалася ситуація, коли, за спогадами А. Калабухіна, «Директор вирішував – який спектакль поставити, а відповідальність за художню сторону мав нести головний диригент» [1, 312]. Таким чином виникла передумова творчо-організаційної кризи, в яку більш слабка особистість занурилася б на тривалий час. Але замість очікуваної «зупинки» А. Калабухін приймає рішення залишити театр, і відповідає згодою на

запрошення ректора інституту мистецтв ім. І.П. Котляревського очолити оперну студію. Ренесанс диригентської діяльності в оперному театрі відбувся у 1991 – 2009 рр., коли його запросили повернутися. І саме в ці роки, а саме 1997, відбулися перші гастролі театрального колективу до Франції, де маестро з тріумфом диригував «Бориса Годунова» М. Мусоргського. Овація півторатисячної зали тривала 9 хвилин!

Третій етап четвертого періоду життєтворчості А. Калабухіна: оперна студія Харківського національного університету мистецтв ім. І.П. Котляревського (1979 – 2022) – фаза акме. 1979 року А. Калабухін відкриває наступну сторінку своєї життєвої партитури. Визнаний диригент продовжує працювати в оперній студії вже як керівник кафедри оперної підготовки (1979 – 2019) та професор кафедри до 2022 р. За ці роки маестро здійснив значну кількість постановок оперних вистав, серед них: «Весілля Фігаро» і «Чарівна флейта» В.А. Моцарта, «Травіата» Дж. Верді, «Летюча миша» Й. Штрауса, «Продана наречена» Б. Сметани, «Утоплена» М. Лисенка, «Євген Онегін» П. Чайковського, «Царева наречена» М. Римського-Корсакова, «Альпійська балада» В. Губаренка та ін. Першою оперою, постановка якої здійснена під орудою А. Калабухін, була «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемівського у 1953 році, останньою у 2020 – «Дідона та Еней» Г. Перселла. Підкреслимо, що саме оперна студія є *константою* життєтворчості митця.

Творче кредо маестро було озвучене ним відразу, як він очолив оперну студію: «Кожного року в оперній студії має бути прем'єра!» Репертуарна політика відповідала як індивідуальності кожного студента, який був призначений на партії, так і прагненню до різних стилів у афішах оперної студії. Диригент – завжди педагог. За часи А. Калабухіна понад 300! студентів отримали кваліфікацію «оперний співак» і з гордістю вважають його своїм Вчителем. Серед них Г. Ципола, М. Коваль, В. Попов, О. Крамарева, М. Пастер, А. Позняк... Які ж якості дозволили А. Калабухіну досягти виконавського, митецького п'єдесталу і, головне, лишатися на ньому до останніх хвилин свого земного існування?

Перш за все, це величезна жага до творчості, до вивчення і постановки все більше оперних і балетних вистав. Підкреслимо, що загалом маестро здійснив біля 100 оперних і балетних постановок!

А. Калабухін наголошував, що диригент має володіти найвищим рівнем підготовки як до репетиції, так і до вистави. Він вважав, що якщо музиканти відчують, що диригент досконало знає твір, чує тембр кожного інструменту, виразно будує фразу і переконливо розгортає драматургію з яскравими кульмінаціями, то вони теж будуть грати добре. Хоча визнавав, що були такі жартівники, які спеціально грали фальшиво, щоб перевірити диригента, його слух і витримку, але завдання очільника оркестру такі жарти категорично припиняти.

По-друге, вміння швидко осягнути музично-театральний твір, осягнути як музикант і як диригент, бо мануальна техніка А. Калабухіна завжди була відповідною художньому змісту виконуваних творів. Як згадував маестро, в перші роки роботи в оперному театрі виникла ситуація, коли треба було буквально за ніч вивчати опери, зокрема, «Аїду» Дж. Верді, а наступного дня вже диригувати виставу. І він це зміг завдяки феноменальній пам'яті і надзвичайній працездатності.

По-третє, диригентська Воля, вміння підкорити великий творчий колектив власній виконавській концепції. Причому, без довгих розмов, тлумачень, а саме за помахом диригентської палички. Це була концентрація фізичних і творчих сил, бо у будь-якому стані він ставав за пульт. Тому, мабуть, припинення під час війни роботи оперної студії, де він працював 70 років, стає символом закінчення його життєвого шляху.

По-четверте, а можливо ця якість має бути позначена й вище, – комунікація. А. Калабухін володів різними типами комунікації, зокрема: експресивною, пізнавальною, магічно-сугестивною, суспільно-організаційною. Він, по суті, був фасилітатором, який створював сприятливі умови для загальної співтворчості під час постановочного процесу. А. Калабухін умів відчути проблемну комунікативну ситуацію під час репетиції, індивідуального уроку чи вистави й буквально декількома словами (і ці вирази стали крилатими!) розрядити обстановку. Взагалі, поле творчого діалогу – це не про маестро. Його треба було довго переконувати, доводити слухність власної думки, і це було не просто, бо сила його впливу була неймовірною. Та треба зазначити, що часто-густо після запеклої суперечки, на наступний або через декілька днів, маестро міг визнати доцільність думки спів-постановника.

Загалом, його настанови мали програмний характер, бо вже на нараду з приводу нової постановки він приходив з виваженою диригентською концепцією.

Якщо спиратися на типологію Г. Деханта (1985), то А. Калабухін радше диригент-диктатор, але, разом з тим, під час репетиційного процесу він, як зазначалося вище, створював атмосферу співтворчості. Саме такий парадоксальний підхід – поєднання безапеляційності й вміння давати свободу виконавцям – сприяв віднайденню оригінальних, неповторних інтерпретаторських рішень.

Шеф, як позаочі називали його, вмів зосередити увагу всього колективу на чітко сформульованій меті, мотивувати колег до максимально довершеного її здійснення. На кафедрі оперної підготовки А. Калабухін згуртував однодумців – головного концертмейстера Л. Кучер, режисера-постановника І. Ривіну й авторку цієї статті, головного хормейстера Н. Белік-Золотарьову. У творчій співпраці народжувалися виконавські інтерпретації, що отримували високу оцінку критиків і мали успіх у широкій слухацької аудиторії.

А. Калабухін ніколи не уникав відповідальності, він усвідомлено приймав рішення, впевнений у своїй спроможності довести їх слушність на будь-якому рівні. Його вдачі були притаманні такі якості як відкритість, навіть прямолінійність, вміння відстоювати власну точку зору, незалежність у судженнях і здатність знайти індивідуальний підхід до кожного учасника творчого процесу і, разом з тим, енергетично об'єднати весь колектив переконливою виконавською інтерпретацією. А. Калабухін був Лідером, який здійснював величезний вплив (і тут доречно підкреслити наявність у нього сугестивних здібностей!) на виконавський колектив, «заряджаючи» його непересічним талантом, власною внутрішньою силою та неймовірною творчою наснагою.

Стосовно диригентського темпераменту маестро підкреслював, що диригент має володіти *справжньою* енергетикою. Він вважав, що вона має «йти» зсередини, а не демонструватися зовні. Прикладом для нього був А. Нікіш, диригентську техніку якого А. Калабухін вважав еталонною. Адже сучасники зазначали, що під час виступів ніколи не бачили рук німецького диригента. Це найвищого рівня диригентська майстерність, художній мінімалізм, до якого прагнув А. Калабухін, підкреслюючи, що справжню енергетику неможливо замінити великою амплітудою.

Диригентський жест маестро – концентрований, з застосуванням граничної ясності диригентської сітки, максимально виразний та інформативний стосовно варіативного потенціалу: темпу, динаміки, агогіки, фразування, кульмінаційних вершин тощо. Підкреслимо органічність мануальної техніки А. Калабухіна у розбудові музичної драматургії оперного чи симфонічного твору.

Професії диригента притаманний універсалізм. Так ось у А. Калабухіна він був зведений у ступінь, до самозречення. Він завжди був у пошуку нових оперних творів, концертних програм для симфонічного концерту, вокально-симфонічних композицій, прагнув до виконання як класичних зразків, так і сучасних творів, а також композицій минулих епох, що не отримали виконавської інтерпретації в Україні чи Харкові. Таким чином, кожного року харків'яни отримували музичні приношення маестро Калабухіна: симфонії Я. Каліводи й Дж. Стамбаті, увертюру до драми В. Шекспіра Ричард III Р.Ф. Фолькмана, твори А. Тома, О. Ніколаї та ін. у філармонії, опери «Самсон і Даліла» К. Сен-Санса, «Дуенья» С. Прокоф'єва – в театрі. Він був дійсно локомотивом, який запалював новими ідеями і колектив оперної студії. Так, у виконанні студійного оркестру, хору і молодих співаків вперше прозвучали шедеври: *Magnificat* Й. С. Баха, *Te Deum* А. Брукнера. Серед опер – «Дідона та Еней» Г. Персела, «Не тільки любов» Р. Щедріна, «Франческа да Ріміні» С. Рахманінова, «Альпійська балада» В. Губаренка, «Любов до трьох помаранчів» С. Прокоф'єва... Загалом, широта вияву його творчих спрямувань неймовірна – він засвоїв всі жанри, всі форми: опера, оперета, балет, симфонія, концерт, меса, кантата й ораторія. І це яскраво виявилось на концерті до 90-річчя А. Калабухіна 7 листопада 2020 року! А останній концерт маестро мав відбутися 24 лютого 2022 року...

Підкреслюю ще одну рису А. Калабухіна – фундаменталізм. До останнього він вивчав нові партитури, читав дослідження, критичні й наукові статті, слухав багато музики, планував нові концерти й оперні прем'єри. Фундаменталізм у його творчому методі отримав знак рівняння з такими ознаками як самовдосконалення, саморозкриття, безперервне зростання. І це не пафос, це реальність, що привела А. Калабухіна до 70-літнього панування на сцені.

Висновки. Траєкторія життєтворчості Анатолія Калабухіна засвідчує прагнення до професійних висот, досконалості виконавських інтерпретацій в різних жанрах. Періодизація життєтворчості

А. Калабухіна відповідно географічного критерія містить два неоднакові періоди: луганський – 18 років (1930 – 1948) і харківський – 74 роки (1948 – 2022). Творчий шлях маестро відповідно біографічного і еволюційно-виконавського критеріїв – чотири періоди, **кульмінаційною зоною серед яких є четвертий (1968 – 2022)**, розподілений на три етапи, що пов'язані з діяльністю маестро в трьох мистецьких закладах Харкова: обласній філармонії – головний диригент (1968 – 1973 рр.); академічному театрі опери та балету ім. М. Лисенка / нині – національному /: 1973 – 1978 рр. в якості головного диригента; 1991 – 2009 рр. – диригента-постановника; оперній студії інституту мистецтв / нині національного університету мистецтв ім. І.П. Котляревського / (1979 – 2022 рр.). Третій етап четвертого періоду є **фазою акме**, коли А. Калабухін стає символом професійно-особистісної досконалості Диригента, який перебуває на вершині виконавського мистецтва.

Перспективи подальшого вивчення порушеної у статті проблематики, полягають у дослідженні творчо-виконавського досвіду визначних музикантів України, для осмислення їх внеску до розвитку вітчизняної культури.

Список використаних джерел і літератури:

1. Анатолій Васильович Калабухін. *Славетні імена (Почесні громадяни міста Харкова)* / Воловник О.П., Воловник Т.В. Харків, 2011. С. 285–342.
2. Анатолій Васильович Калабухін. Біографія і бібліографія визначних музикантів. ХДІМ ім. І.П. Котляревського (автори-упорядники: А.А. Мізітова, О.С. Садовнікова, В.В. Супрун). Харків: Регіон-інформ, 2003. 52 с.
3. Анатолій Васильович Калабухін / *Харківський національний університет мистецтв імені І.П. Котляревського. 1917–2017. До 100 річчя від дня заснування: мала енциклопедія / У 2 т. / ред.-упоряд. Л.В. Русакова. Харків, 2017. Т. 1. Музичне мистецтво. С. 475–476.*
4. Кучер Л.І. Анатований каталог вистав Оперної студії ХНУМ ім. І.П. Котляревського. Харків, 2012. 127 с.
5. Кучер Л.І. Харківська оперна студія: історія та сучасність. *Pro Domo Mea: нариси до 90-річчя з дня заснування університету.* Харків: ХНУМ ім. І.П. Котляревського, 2007. С. 211–224.
6. Рощенко О. Музикознавче акме Наталії Савицької: на шляху до музикологічної акмеології. *Вісник НАКККіМ.* Київ, 2019. С. 328–332.
7. Савицька Н. Вікові аспекти композиторської життєтворчості: автореф. дис. ... докт. мист. НМАУ ім. П.І. Чайковського. Київ, 2009. 36 с.

8. Чиженко М. Анатолій Васильович Калабухін: феномен творчої особистості. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*. Вип. 55. Харків, 2019. С. 76–91.
9. Hermann Dechant. *Dirigieren. Zur Theorie und Praxis der Musikinterpretation*. Herder – Wien-Freiburg-Basel, 1985.

References:

1. Anatoliy Vasyl'ovych Kalabukhin. Slavetni imena (Pochesni hromadyany mista Kharkova) / Volovnik O.P., Volovnik T.V. Kharkiv, 2011. P. 285–342 [in Ukrainian].
2. Anatoliy Vasyl'ovych Kalabukhin. Biohrafiya i bibliohrafiya vyznachnykh muzykantiv. Kharkivs'kyi derzhavnyy instytut mystetstv imeni I.P. Kotlyarevs'koho (avtory-uporyadnyky: A.A. Mizitova, O.S. Sadovnikova, V.V. Suprun). Kharkiv: Rehon-inform, 2003. 52 p. [in Ukrainian].
3. Anatoliy Vasyl'ovych Kalabukhin / Kharkivs'kyi natsional'nyy universytet mystetstv imeni I.P. Kotlyarevs'koho. 1917 – 2017. Do 100 richchya vid dnya zasnuvannya: mala entsyklopediya / U 2 t. / red. – uporyad. L. V. Rusakova. Kharkiv, 2017. T. 1. : Muzychne mystetstvo. P. 475–476 [in Ukrainian].
4. Kucher, L.I. (2012). Anatovanyy kataloh vystav Opernoyi studiyi KHNUM im. I.P. Kotlyarevs'koho. Kharkiv. 127 p. [in Ukrainian].
5. Kucher, L.I. (2007). Kharkivs'ka opera studiya: istoriya ta suchasnist'. Pro Domo Mea: narysy do 90-richchya z dnya zasnuvannya universytetu. Kharkiv: KHNUM im. I.P. Kotlyarevs'koho. P. 211–224 [in Ukrainian].
6. Roshchenko, O. (2019). Muzykoznavche akme Nataliyi Savyts'koyi: na shlyakhu do muzykolohichnoyi akmeolohiyi. *Visnyk NAKKKiM*. Kyyiv. P. 328–332. [in Ukrainian].
7. Savyts'ka, N. (2009). Vikovi aspekty kompozytors'koyi zhyttyetvorchosti. avtoref. dys. ... dokt. myst. NMAU im. P.I. Chaykovs'koho. Kyyiv, 2009. 36 p. [in Ukrainian].
8. Chyzenko, M. (2019). Anatoliy Vasyl'ovych Kalabukhin: fenomen tvorchoyi osobystosti. *Problemy vzayemodiyi mystetstva, pedahohiky ta teoriyi i praktyky osvity*. Vyp. 55. Kharkiv, P. 76–91 [in Ukrainian].
9. Hermann Dechant. *Dirigieren. Zur Theorie und Praxis der Musikinterpretation*. Herder – Wien-Freiburg-Basel, 1985 [in Germany].